

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

สังคมในปัจจุบันนี้เป็นสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลง เป็นโลกไร้พรมแดน โดยเราจะมองเห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายและรวดเร็วในทุกๆด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง วิชาความรู้ เทคโนโลยีและอื่นๆ ความสามารถในการเรียนรู้กลายเป็นความสามารถที่สำคัญที่สุด กรอบแนวคิดทางการศึกษาเดิมได้เปลี่ยนแปลงไป (Paradigm shift) จากที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอน ไปสู่ผู้เรียน และโครงสร้างการศึกษาเดิมที่ยึดติดกับเวลา สถานที่ ใช้กรอบของห้องเรียน และโรงเรียนเป็นหลัก แหล่งข้อมูลหลักคือตำรา ครูคาดหวังว่าให้ผู้เรียนทุกคนได้รับเนื้อหาเหมือนกันหมดในระยะเวลาเท่ากัน (วิภาดา วัฒนนามกุล, 2545) และความรู้ที่จำเป็นต้องเป็นความรู้ที่แน่นอน โดยได้เปลี่ยนมาใช้กรอบแนวคิดใหม่ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ไม่จำกัดเวลา สถานที่ และแหล่งข้อมูล เพื่อสร้างผู้ที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้ตลอดชีวิต (Autonomous lifelong learners) (บุญศิริ อนันตเศรษฐ, 2544 : 3) โดยความรู้ที่นั้นจะไม่ใช่ความรู้ที่มาจากถ่ายทอดจากผู้สอนเพียงอย่างเดียว แต่มาจากวิธีอื่นด้วย ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ ครูจะเป็นผู้อำนวยความสะดวก และผู้เรียนเป็นผู้ค้นหา แสวงหาความรู้ด้วยตนเองที่เรียกว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Centered) ซึ่งหมายถึง การจัดกิจกรรมโดยวิธีต่างๆอย่างหลากหลายที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เกิดการพัฒนาตนและสังคมนั้นๆที่จำเป็นสำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและของประเทศชาติต่อไป

การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง ตั้งเป้าหมายในการเรียน แสวงหาผู้สนับสนุน แหล่งความรู้ สื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ผู้เรียนอาจได้รับหรือไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ได้

ในปัจจุบันการเรียนรู้ด้วยตนเองได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง โดยการปฏิบัติในเรื่องนี้ไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ ในอดีตมีบุคคลสำคัญที่ประสบความสำเร็จมาจากการศึกษาค้นคว้าด้วยการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น Benjamin Franklin และ Thomas Edison โดยเขาได้ใช้เทคนิคง่ายๆ คือ การค้นหาข้อมูลที่มีคุณภาพสูง การกำหนดจุดหมายของตนเองในแต่ละวัน บันทึกผลลัพธ์ที่ได้ด้วยตัว

ของเขาเอง ประเมินผลด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ และเปลี่ยนแปลงปรับปรุงกลยุทธ์ที่ไม่มีประสิทธิภาพ (Zimmerman and Martinez-Pons quoted in Ee, Chang, and Tan, 2004 : 3) และสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเองซึ่งชาวพุทธทราบกันดี โดยเฉพาะคำสอนของพระพุทธองค์ที่เน้นการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การเรียนด้วยตนเองหรือการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ และเบียดเบียนผู้อื่นให้น้อยที่สุด (จิระวัฒน์ ยุวมรพิทักษ์, 2544 : 21)

การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นทฤษฎีสำคัญทฤษฎีหนึ่งในสาขาศึกษาศาสตร์ มีแนวคิดพื้นฐานมาจากทฤษฎีกลุ่มมานุษยนิยม (Humanism) ซึ่งมีความเชื่อเรื่องความเป็นอิสระ และความเป็นตัวของตัวเองของมนุษย์ นักปรัชญาและนักการศึกษาบางคนมีความเห็นว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและควรจะเป็นจุดหมายสำคัญประการหนึ่งของการศึกษา ดังที่ Kidd (1973 : 47) กล่าวว่า เป้าหมายของการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการศึกษาประเภทใดก็คือการทำให้บุคคลเป็นผู้เรียนรู้ที่ปฏิบัติได้ด้วยตนเองและควบคุมตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

Knowles (1975 : 15-17) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ว่า การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นความอยู่รอดของชีวิตในฐานะที่เป็นบุคคลและเผ่าพันธุ์มนุษย์ เนื่องจากโลกปัจจุบันเป็นโลกใหม่ที่แปลกไปกว่าเดิม ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงใหม่เกิดขึ้น และข้อเท็จจริงเช่นนี้ เป็นเหตุผลไปสู่ความจำเป็นทางการศึกษาและการเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยตนเองจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต

และ Plato (Brockett & Hiemstra, 1991) เชื่อว่า จุดหมายสูงสุดของการศึกษาสำหรับเด็กๆ ควรจะเป็นการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองในวัยผู้ใหญ่

ในขณะที่ มาตรา 49 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (สภาร่างรัฐธรรมนูญ, 2550 : 20) ระบุไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมและให้ความคุ้มครองการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 12) ได้กล่าวไว้ในหมวด 4 มาตรา 22 โดยระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” และในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กรมวิชาการ, 2544 : 3) ได้ระบุอีกว่า “... การจัดการศึกษามุ่งเน้นเพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามศักยภาพ...”

การเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงเป็นกระบวนการหรือวิธีการเรียนรู้วิธีหนึ่งที่นักการศึกษาให้ความสำคัญและเป็นสิ่งที่ควรส่งเสริมให้มีขึ้นในตัวผู้เรียน เพราะจะทำให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ ต่อแผนการเรียนรู้ของตนเอง ผู้เรียนจะต้องรู้จักวางแผน และกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ของตน เลือก แหล่งข้อมูล และเลือกวิธีการเรียนรู้ ตลอดจนประเมินผลด้วยตนเอง และเมื่อใดก็ตามที่ผู้เรียนมีใจ รักที่จะศึกษาค้นคว้าตามความต้องการ ก็จะเกิดการศึกษาค้นคว้าต่อเนื่องโดยไม่ต้องบอก และมีแรงกระตุ้น ให้เกิดความอยากรู้อยากเห็นไม่สิ้นสุด ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learner) หรือบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน (Learning person) อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการศึกษา

การเรียนรู้ด้วยตนเองมักจะปรากฏอยู่ในสาขาการศึกษาผู้ใหญ่ แต่การศึกษาในระบบในประเทศไทยไม่ค่อยจะกล่าวถึง โดยเฉพาะระดับประถมศึกษา การวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงมีอยู่น้อย ซึ่งการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาขั้นพื้นฐานที่รัฐบาลต้องให้ความสำคัญและสนใจเป็นพิเศษ เป็นการศึกษาสำหรับเยาวชนส่วนใหญ่ของชาติ โดยมุ่งให้เยาวชน เหล่านั้นมีความรู้ที่จำเป็นขั้นพื้นฐานต่อการดำรงชีวิต เพื่อจะได้เป็นพลเมืองดี มีความรู้ ความสามารถนำไปสู่การเรียนรู้อื่นๆ และสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขในสังคมประชาธิปไตย (อุทัยทิพย์ คีรีนารถ, 2546 : 1) ดังนั้นหากจะพัฒนาผู้เรียนให้สามารถใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนก็สมควรที่จะเริ่มให้เร็วที่สุด สอดคล้องกับความเห็นของ รุ่ง แก้วแดง (2541 : 112-113) ที่ว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองในอดีตถูกจำกัดว่าเป็นเรื่องของการศึกษาผู้ใหญ่ แต่ความจริงสามารถนำมาใช้ได้กับทุกกลุ่มอายุ ทุกวัฒนธรรม และทุกระดับการศึกษา

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง จากกลุ่มตัวอย่างครูโรงเรียนอนุบาลสงขลา ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ และผ่านการประเมิน จากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ในมาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมี ทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงาน รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2550 : 21) เพื่อทราบว่าครูได้มีการจัดการส่งเสริม และปลูกฝังให้นักเรียนมีการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างไร และในปริมาณมากน้อยเพียงใด เพื่อให้ได้ องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระบบ โดยเฉพาะในระดับ ประถมศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองในด้านการเตรียมการสอน การสร้างบรรยากาศ การดำเนินการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้ของครูในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนอนุบาลสงขลา

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทราบว่ามีการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองในระดับประถมศึกษา มากน้อยเพียงใด
2. เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองต่อไป
3. เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้สนใจต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง
 - 1) รองผู้อำนวยการ โรงเรียนอนุบาลสงขลาฝ่ายบริหารวิชาการ จำนวน 1 คน
 - 2) ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 ของโรงเรียนอนุบาลสงขลา จำนวน 8 คน
 - 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 ของโรงเรียนอนุบาลสงขลา จำนวน 21 คน
2. ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเริ่มตั้งแต่ การเตรียมการของผู้สอน การสร้างบรรยากาศ การดำเนินการจัดการเรียนการสอน จนถึงการประเมินผลการเรียนรู้ของครูผู้สอน โรงเรียนอนุบาลสงขลา
3. ตัวแปรที่ศึกษา

การจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองในด้านการเตรียมการสอน การสร้างบรรยากาศ การดำเนินการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้

นิยามศัพท์เฉพาะ

การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มกระบวนการเรียนรู้ และควบคุมกระบวนการเรียนรู้ของตนเองให้บรรลุจุดหมายที่พึงปรารถนา โดยใช้อภิปัญญา (Metacognition) มีการกระทำ (Behavior) และมีการจูงใจ (Motivation) ในส่วนของอภิปัญญาผู้เรียนตระหนักเกี่ยวกับตนเอง และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเรียน วางแผนการเรียนรู้ ประเมินความก้าวหน้า ปรับปรุงแก้ไข และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง ในส่วนของการกระทำผู้เรียนพยายามปฏิบัติการตามแผนให้บรรลุจุดหมาย และในส่วนของอาการจูงใจ ผู้เรียนพยายามควบคุมการจูงใจตนเองให้การปฏิบัติการเรียนรู้บรรลุจุดหมายในการเรียนรู้ตามกระบวนการดังกล่าวผู้เรียนอาจจะได้รับการช่วยเหลือหรือไม่ได้รับการช่วยเหลือจากผู้อื่น

กลยุทธ์การเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรม เทคนิค หรือกระบวนการที่ผู้เรียนใช้เพื่อเพิ่มความเข้าใจในการเรียนรู้ หรือเพื่อพัฒนาความสามารถในสิ่งที่เรียน

การจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่มวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ กำหนดจุดหมายในการเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ทั้งสื่อประเภทวัสดุอุปกรณ์ และประเภทบุคคล เลือกลักษณะการเรียนรู้ที่เหมาะสม ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ที่เลือกไว้ และประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการที่ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างกระตือรือร้น และเป็นกระบวนการที่ช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนและประสบความสำเร็จในการเรียน อันจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจในผลการเรียนรู้ของตนเอง

การวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ หมายถึง การระบุความแตกต่าง (gap) ระหว่างความรู้ที่มีอยู่ก่อน กับมาตรฐานหรือจุดหมายในการเรียนรู้เรื่องนั้นๆ หรือวิชานั้นๆ

ครู หมายถึง ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 ของโรงเรียนอนุบาลสงขลา

นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 ของโรงเรียนอนุบาลสงขลา